

Manifest lidských práv pro nový Evropský parlament, 2009

Závazky v oblasti lidských práv jsou součástí základních smluv Evropské unie. EU vytvořila řadu nástrojů k ochraně a uplatnění lidských práv v tuzemsku i v zahraničí. Nový Evropský parlament by měl navázat na tyto postupy a vyvíjet tlak na EU, aby více usilovala o efektivní plnění závazků v oblasti lidských práv. V současné době se účinnost nástrojů používaných EU k zajištění lidských práv nikterak nepoměruje, což vede k tomu, že instituce EU je nezdědka považují za konečný cíl, nikoli za prostředek k prosazení změn. Navíc interní i externí mechanismy často nejsou uplatňovány důsledně a nesou vzájemně propojené. Proto je třeba vyvíjet činnost ve třech uvedených hlavních oblastech, jelikož volby do Evropského parlamentu v roce 2009 jsou ideální příležitostí k prosazení žádoucích změn.

1. Důslednost

Důsledné dodržování všech lidských práv definovaných ve Všeobecné deklaraci lidských práv v členských státech EU je zásadní samo o sobě, zároveň však ovlivňuje důvěryhodnost při pohledu zevně.

Dobrá zpráva: EU je celovětově uznávána jako zastávce lidských práv.

Špatná zpráva: Při bližším pohledu vyjdou najevo zřejmé rozpory mezi skutečným konáním EU v oblasti lidských práv v rámci unie a žádoucími postupy. Například klíčové aspekty současného azylového acquis, jako je směrnice azylových postupů, se zcela neshodují s mezinárodními právními předpisy.

Žádoucí změna: EU by měla ve všech svých činnostech plně dodržovat mezinárodní normy v oblasti lidských práv. K prvním zásadním krokům by měl patřit postih států EU, které se spoluúčastní programu vydávání osob do cizích zemí CIA a dalších nezákonných praktik uplatňovaných ve jménu války proti teroru.

Je nezbytně třeba, aby EU důsledně plnila svoje závazky týkající se lidských práv, a to jak vnitrostátně, tak v rámci zahraniční politiky, a aby zajistila plnění a realizaci příslušných smluv.

Dobrá zpráva: Členské státy EU jsou vázány Všeobecnou deklarací lidských práv a jsou signatáři řady evropských a mezinárodních dokumentů o lidských právech. Zvláště významné je, že Evropská komise podepsala Úmluvu Spojených národů o právech osob se zdravotním postižením, přestože tak členské státy učinily jednotlivě.

Špatná zpráva: Podpis je jedna věc, avšak celá škála závazků formulovaných v těchto smlouvách zůstává nesplněna. Ne všechny členské státy podepsaly, ratifikovaly nebo plní Opční protokol Úmluvy proti mučení. Stejně tak některé státy neratifikovaly a neplní Římský statut Mezinárodního trestního soudu.

Žádoucí změna: Podle nové Lisabonské smlouvy EU může a měla by podepsat více dohod o lidských právech jako unie. Po podpisu by se členské státy měly vzájemně kontrolovat, zdali příslušné závazky plní, kromě případů, kdy je státní zákonodárství účinnější. Prvním krokem unie coby signatáře by mohl být podpis Evropské úmluvy o lidských právech a Úmluvy o právech dítěte.

Instituce EU nadále tolerují odsunování problematiky lidských práv do pozadí jinými otázkami, například v oblasti obchodu, energetiky, bezpečnosti a migrace. Kromě toho nejsou lidská práva v současnosti plně integrována do celé řady postupů, včetně oblasti rozvoje.

Dobrá zpráva: Množství postupů a strategií uznává významnou roli lidských práv, např. Evropská bezpečnostní strategie a proces rošíření.

Špatná zpráva: Bezpečnostní otázky získaly prioritu před ochranou lidských práv, například v debatě o přistěhovalectví. Klazení lidských práv do popředí zůstává v zahraniční politice výjimkou, nikoli pravidlem. Výmluvné příklady zemí, kde lidská práva nejsou úhelným kamenem mezinárodních vztahů, zahrnují Rusko, centrální Asii, Čínu a Spojené státy americké.

Žádoucí změna: Lidská práva se musí stát jádrem všech rozhodnutí, přičemž nový Evropský parlament a jeho spojovací články v podobě národních parlamentů musí mobilizovat politickou vůli tohoto cíle dosáhnout. Vzhledem k tomu, že rozvojová komunita začíná stále více chápat spletité spojitosti mezi lidskými právy a rozvojem, tato oblast by byla vhodným místem, kde začít. Nový Evropský parlament by měl rovněž vyvíjet tlak na EU, aby posoudila celkový dopad všech svých postupů v oblasti lidských práv na jednotlivé země.

Institucionální struktury EU nadále oddělují otázku lidských práv od souvisejících oblastí včetně obchodu.

Dobrá zpráva: Ve třech hlavních institucích existují jednotky zodpovědné za problematiku lidských práv, avšak mají před sebou ještě dlouhou cestu, aby zesílily svůj vliv.

Špatná zpráva: Instituce pro lidská práva fungující v rámci EU, zejména na úrovni Rady, nemají dostatečnou zodpovědnost. V oblasti zahraniční politiky se dosáhl malého pokroku v plnění závazků v oblasti mainstreamingu lidských práv přijatých v roce 2006.

Žádoucí změna: Nový Evropský parlament by měl vyzvat EU, aby použila institucionální restrukturalizaci, jež je součástí ratifikace nové Lisabonské smlouvy, k vyvinutí nových mechanismů k řešení otázky lidských práv ve vnitrostátní politice. Tento proces restrukturalizace by měl rovněž posílit vliv mechanismů uplatňovaných v oblasti lidských práv v mezinárodních vztazích.

2. EU na světovém pódiu

EU nevyužívá svého plného potenciálu v oblasti lidských práv na mezinárodních fórech, například ve Spojených národech či v Africké unii.

Dobrá zpráva: EU dokázala, že existuje-li silná politická vůle a potřebné prostředky, je schopná účinně vystupovat na mezinárodních fórech, například v otázce rezoluce OSN o trestu smrti v prosinci 2007 a na podporu zvláštního zástupce OSN proti násilí páchaném na dětech.

Špatná zpráva: Politická vůle toto prosazovat příliš často chybí. Jedním z mnoha příkladů je neschopnost zajistit účinný postup na úrovni EU nebo pod záštitou OSN při řešení krize v Dárfúru, přestože konflikt zuří v této oblasti již více než pět let.

Žádoucí změna: EU by měla vybudovat kvalitnější meziregionální partnerství a využít kolektivní a multilaterální postup při diplomatických jednáních v OSN i jinde. Evropský parlament by měl pro podporu tohoto postupu rovněž využít mezinárodní kontakty.

Je nutné dosáhnout strategického a závazného „Konsenzu o demokracii“ k jednotné aplikaci demokratizačních metod uvnitř i vně unie.

Dobrá zpráva: EU interně zesiluje podporu účastnických konzultačních procesů a prosazuje podobná jednání vedená zahraničními delegacemi.

Špatná zpráva: Neexistuje strategický postup pro pomoc při rozvoji demokracie ani koordinace mezi jednotlivými členskými státy. Evropská iniciativa pro demokracii a lidská práva (EIDHR) v současnosti nepovoluje, aby se na konzultacích s vládními složkami a jejich hodnoceních, jež momentálně probíhají pouze na mezivládní úrovni, podílely také jiné organizace.

Žádoucí změna: Nový Evropský parlament by měl vyzvat EU k důkladnější analýze postupů na podporu demokracie a k úpravě příslušných nástrojů k zajištění jejich větší účinnosti. Stejně tak by měl apelovat na členské státy, aby prohloubily spolupráci a součinnost při společných akcích na posílení demokracie.

Lidská práva musí být začleněna do strategie EU při předcházení konfliktům a mírových operacích.

Dobrá zpráva: EU se v této oblasti stává aktivnějším globálním hráčem, což zahrnuje i jmenování mluvčích pro problematiku lidských práv do delegací Evropské komise v zemích zasažených konfliktem.

Špatná zpráva: Problémem je nedostatečná koordinace mezi dlouhodobými mírovými operacemi a krátkodobým krizovým řešením. Dále chybí kvalifikovaný personál včetně poradců pro lidská práva, zejména při zahraničních misích. Prevence konfliktů a mírové operace byly vyjmuty z většiny finančních nástrojů unie pro zahraniční intervence, což se týká i Evropské iniciativy pro demokracii a lidská práva.

Žádoucí změna: Poradci pro problematiku lidských práv by měli být součástí všech mezinárodních misí. Pružnější financování by mělo umožnit zásahy ve prospěch lidských práv v konfliktních situacích a předcházení konfliktům by mělo být součástí všech finančních nástrojů EU.

3. EU v akci

EU má závaznou právní zodpovědnost vůči svým občanům. Skutečné možnosti občanské společnosti zasahovat do politických rozhodnutí jsou však v současnosti omezené.

Dobrá zpráva: Zákony pro konzultace existují a občanská společnost má silnou vůli účastnit se diskuzí. Existence fungujících komunikačních kanálů pomůže občanům získat pocit větší účastnosti v EU a dodá participační demokracii opravdový význam.

Špatná zpráva: Občané pocítují nedostatek informací ohledně způsobu účasti v procesu politického rozhodování a nedůslednost ve vedení konzultací. Nezřídka chybí viditelné výsledky i v případech, že občanská společnost nabídne svou účast. To vše přispívá k apatickému postoji občanů vůči EU.

Žádoucí postup: Implementace Lisabonské smlouvy nabízí reálnou příležitost k lepší spolupráci s občany. K většímu zapojení společnosti do práce EU je třeba vhodně řídit výraznější roli Evropského parlamentu a jeho prostřednictvím větší zapojení národních parlamentů.

EU musí alokovat potřebné finanční a lidské zdroje k plnění svých závazků v oblasti lidských práv.

Dobrá zpráva: Evropský parlament hrál důležitou roli v zajištění přijetí finančních nástrojů pro mezinárodní akce. Restrukturalizace Lisabonské smlouvy poskytuje odrazový můstek pro Evropský parlament k prosazení navýšení lidských a kapitálových zdrojů pro oblast lidských práv v delegacích a hlavních městech členských států.

Špatná zpráva: V současné době EU věnuje velmi málo prostředků výhradně na podporu a ochranu lidských práv. Například činnost EIDHR je velmi omezená s rozpočtem 125 milionů eur ročně. I v případě, že se potřebné finance najdou jinde, nevyžívají se důsledně.

Žádoucí změna: Je třeba vypracovat dlouhodobou strategii financování a zajistit větší transparentnost finančních transakcí. Nový Evropský parlament by měl hrát významnou roli při sledování a dohledávání výdajů z rozpočtu EU. Nový parlament by také měl monitorovat rozvoj nového Evropského útvaru pro vnější činnost a zajistit, aby do zahraniční politiky EU zapojil otázku lidských práv a aby měl k dispozici dostatečný personál kvalitní zdroje. Toto monitorování by se mohlo týkat i schvalovacích řízení pro všechny zásadní pozice týkající se vnějších vztahů.

Považujeme za zásadní, aby v novém Evropském parlamentu existoval zvláštní orgán pro lidská práva a aby jeho účinnost byla posilována s cílem řádně vykonávat svou funkci v této oblasti.